

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ**Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ****ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ****25 ΜΑΪΟΥ 2015****ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ****A1. Μετάφραση**

Έτσι, λοιπόν, εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· αφανίζονταν, λοιπόν, από τα θηρία, γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν σημαντική βοήθεια σε αυτούς για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκείς όμως για τον πόλεμο με τα θηρία – γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική τέχνη – επιδίωκαν, λοιπόν, να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά, λοιπόν, που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα να διασκορπίζονται και να απειλούνται με αφανισμό. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή να φέρει στους ανθρώπους το σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να υπάρχει τάξη στις πόλεις και συνεκτικοί δεσμοί φιλίας.

B1.

Στο κείμενο αναφέρθηκε ότι ο Προμηθέας έκλεψε από τον Ήφαιστο και την Αθηνά τις τεχνικές γνώσεις και τη φωτιά και τα δώρισε στους ανθρώπους. Την αντίληψη ότι η φωτιά και οι συναφείς με αυτήν τεχνικές γνώσεις θεωρήθηκαν κτήμα αποκλειστικά των θεών μπορούμε να την κατανοήσουμε καλύτερα, αν πάρουμε υπόψη την τόσο ευεργετική χρήση και επίδραση της φωτιάς, την καταλυτική και μεταμορφωτική της δύναμη και κυρίως τον καταστρεπτικό τρόπο με τον οποίο αυτή ενσκήπτει στη γη από τα ηφαιστεια και με τους κεραυνούς.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, του μύθου η **φωτιά** αποτελεί το **θεϊκό μερίδιο** που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Έτσι, θεωρείται θεϊκό:

- α) γιατί το κατείχαν ως τότε μόνο οι θεοί,
- β) γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με τη θεϊκή παρέμβαση του

Προμηθέα,

γ) γιατί, επιτρέποντας στον άνθρωπο να αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών. Η πρώτη και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας.

Με άλλα λόγια, ο άνθρωπος έγινε μέτοχος δύο βασικών θεϊκών στοιχείων και έτσι δημιουργήθηκε ένα είδος συγγένειας με τους θεούς. Φυσικά, η έννοια της συγγένειας δεν έγκειται στην κοινή καταγωγή τους, αλλά στην **πνευματική και πολιτισμική τους συνάφεια**. Η φωτιά αλλά και οι τεχνικές γνώσεις («έντεχνος σοφία») επέτρεψαν στον άνθρωπο να δημιουργήσει τον τεχνικό πολιτισμό σαν δημιουργός-θεός και έθεσαν τις βάσεις για την περαιτέρω εξέλιξή του. Η τεχνική του Ηφαίστου και η σοφία της Αθηνάς μαζί με τη φωτιά αποτέλεσαν έτσι τη βασική υποδομή και την κινητήρια δύναμη της προόδου του ανθρώπινου πολιτισμού. Για αυτό και τα στοιχεία αυτά θεωρήθηκαν συστατικά της θείας ουσίας και ένα από τα μυστικά της δύναμης των θεών. Η έννοια της φωτιάς ως δυναμογόνου φυσικού στοιχείου απασχολεί ήδη τον Ηράκλειτο (ἀείζων πῦρ).

B2.

1ο στάδιο: Το Επιμηθεϊκό Στάδιο

Δημιουργία των θνητών όντων και του ανθρώπου.

Στο στάδιο αυτό συντελείται ο βιολογικός σχηματισμός του ανθρώπου. Κατά το χρόνο αυτό, ο άνθρωπος αποδεικνύεται παντελώς ανέτοιμος να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες που παρουσιάζονται είτε λόγω των καιρικών συνθηκών είτε λόγω των επιθέσεων από τα άγρια ζώα, καθώς ο Επιμηθέας τον είχε αφήσει γυμνόν τε καί ανυπόδητον καί ἄστρωτον καί ἄοπλον (“Οὕτω δὴ παρεσκευασμένοι...ἀσθενέστεροι εἶναι”).

2ο στάδιο: Το Προμηθεϊκό Στάδιο

Δημιουργία πνευματικού και υλικότεχνικού πολιτισμού

1. βωμοί και ἀγάλματα θεῶν
2. φωνὴν καὶ ὀνόματα
3. οἰκῆσεις
4. ἐσθῆτας
5. ὑποδέσεις
6. στρωμνὰς
7. ἐκ γῆς τροφὰς

Στο στάδιο αυτό πραγματοποιείται η γένεση των τεχνών και σχηματίζονται οι πρώτες κοινωνίες. Κατά τη φάση αυτή δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την επιβίωση του ανθρώπου και την προσαρμογή του

στο φυσικό περιβάλλον. Ο άνθρωπος, εφαρμόζοντας τις τεχνικές γνώσεις του (την «έντεχνον σοφίαν») και με τη βοήθεια της φωτιάς (“πύρ”), επινόησε τα μέσα που είχε στερηθεί από τη βιολογική/σωματική του κατασκευή (λόγω της απρονοησίας του Επιμηθέα) για την αντιμετώπιση των δυσκολιών της φύσης, την προστασία του από τις αντίξοες καιρικές συνθήκες (κατοικίες, ενδύματα, υποδήματα, στρωσίδια) και την ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών, κυρίως τη διατροφή του (παραγωγή τροφής από τη γη).

Παράλληλα με τον υλικότεχνικό πολιτισμό ανέπτυξαν και τον πνευματικό, δημιουργώντας τη **γλώσσα**, με την οποία ήταν σε θέση να επικοινωνήσουν και να εκφράσουν σκέψεις και συναισθήματα. Συγχρόνως, ανέπτυξαν και το **θρησκευτικό τους συναίσθημα** χτίζοντας βωμούς και κατασκευάζοντας αγάλματα θεών, μέσα δηλαδή που θα τους επέτρεπαν την τέλεση θρησκευτικών εκδηλώσεων και ενεργειών. Γιατί μόνος ο άνθρωπος, από τα άλλα ζώα, λόγω της συγγένειας με το θείο πίστεψε στους θεούς και άρχισε να τους λατρεύει (“καί ἡ δημιουργική τέχνη...σκεδαννύμενοι διεφθείροντο”).

Η σειρά, επομένως, είναι κατιούσα, αφού αρχίζει με το πνευματικά υψηλότερο, τη θρησκεία, και τελιώνει με το υλικά κατώτερο και πλέον αυτονόητο, την τροφή. Για τον λόγο αυτό άλλωστε τα επιρρήματα «**πρῶτον**» και «**ἔπειτα**» πρέπει να τα εννοήσουμε με αξιολογική και διαιρετική σημασία και όχι χρονική.

3ο: Το Στάδιο του Δία

Η συγκρότηση πολιτικών κοινωνιών στη βάση ηθικών αρχών συνύπαρξης.

Πρόκειται για το στάδιο του σχηματισμού των πόλεων, των ευρύτερων δηλαδή κοινωνικών οντοτήτων, οι οποίες διέπονται από ξεχωριστούς νόμους και έχουν ξεχωριστή πολιτική εξουσία. Όσοι συμμετέχουν στην άσκησή της ονομάζονται πολίτες. Κατά τη φάση αυτή, οι άνθρωποι δέχονται κοινές ηθικές αξίες, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, την **αιδώ** και τη **δίκη**. Έτσι, οι κοινωνικοί ανταγωνισμοί περιορίζονται και δεν έχουν ως αποτέλεσμα την αλληλοεξόντωση των ανθρώπων. Στη φάση αυτή αναπτύχθηκε ο πολιτισμός και άρχισε να λειτουργεί η πόλη εύρυθμα.

Στην εξέλιξη του μύθου, όπως ήδη είδαμε, κάθε στάδιο της ανθρώπινης παρουσίας και εξέλιξης στον κόσμο συμβολίζεται με κάποιον θεό και την προσφορά του στον άνθρωπο. Το στάδιο της **βιολογικής συγκρότησης του ανθρώπου** συμβολίζεται με τον Επιμηθέα, το επόμενο, της **δημιουργίας τεχνικού πολιτισμού**, με τον Προμηθέα και τα δώρα του και το τελευταίο, του **σχηματισμού της πολιτικής κοινωνίας**, με το Δία και τη δική του προσφορά στον άνθρωπο. Επομένως, αν αφαιρέσουμε το περίβλημα του μύθου διαπιστώνουμε πως η μετάβαση στη τρίτη φάση, του Δία, συντελέστηκε προσδευτικά καθώς οι άνθρωποι αντιλήφθηκαν με το πέρασμα του χρόνου πως ζώντας διασκορπισμένοι δεν ήταν σε θέση να επιβιώσουν. Έτσι, λοιπόν, η δημιουργία οργανωμένων κοινωνιών, κατά τον Πρωταγόρα, ήταν προϊόν κοινωνικής σύμβασης (νόμω).

B3.

Με βάση το πρωτότυπο κείμενο οι συνιστώσες της πολιτικής αρετής (αιδώς, δίκη) δόθηκαν σε όλους τους ανθρώπους από το Δία μέσω του Ερμή ως καταβολές, ως πρότυπα που έπρεπε οι άνθρωποι να κατακτήσουν με προσωπικό αγώνα προκειμένου να συσταθούν οργανωμένες κοινωνίες. Ωστόσο, ο Δίας δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει την καθολικότητα των δώρων αυτών στους ανθρώπους, καθώς δεν αποτελούσαν μέρος της αρχικής τους φύσης, αλλά δόθηκαν σε ένα μεταγενέστερο στάδιο της ιστορίας τους, πράγμα που σημαίνει ότι η πολιτική αρετή αποκτιέται με τη διδασκαλία (επίκτητη). Αυτό σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος έχει εκ φύσεως το αίσθημα της ηθικότητας και της δικαιοσύνης αλλά όχι την ίδια την πολιτική αρετή, η οποία αποκτιέται με την παιδεία. Παράλληλα, ο Δίας ζητά από τον Ερμή να επιβάλει τη θανατική ποινή σε όσους δε συμμετέχουν στην αιδώ και τη δίκη. Συγκεκριμένα, αναφέρει πως πρέπει να θανατώνονται ως αρρώστια της πόλης, ως μiasma που πρέπει να αφαιρεθεί, γιατί είναι επικίνδυνο για τον υπόλοιπο οργανισμό. Με τα λόγια αυτά ο Πρωταγόρας θέλει να τονίσει την επιτακτική ανάγκη για όλα τα μέλη της κοινωνίας να συμμετέχουν στην αιδώ και τη δίκη. Αυτό σε πραγματικό επίπεδο σημαίνει πως στις οργανωμένες πολιτείες όλοι οι πολίτες διαθέτουν σε κάποιο βαθμό τα μέρη της πολιτικής αρετής (αιδώς, δίκη), χωρίς αυτό όμως να υπονοεί πως είναι έμφυτα, αφού ακόμη και ο Δίας αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο κάποιος να μην την κατέχει και ορίζει γι' αυτόν ως τιμωρία το θάνατο.

Στο μεταφρασμένο κείμενο ο Πρωταγόρας επανέρχεται στη γνώση του άποψη, που διατύπωσε στο μύθο, ότι όλοι οι άνθρωποι μετέχουν στην πολιτική αρετή και ότι αυτή η συμμετοχή είναι απαραίτητη προϋπόθεση για να σταθεί η πολιτεία. Είναι μάλιστα τόσο σημαντική αυτή η συμμετοχή που θα πρέπει να νουθετείται και να τιμωρείται όποιος δε μετέχει σε αυτήν με την ποινή του θανάτου, την εξορία, τη δήμευση της περιουσίας και τέλος με τη συνολική καταστροφή του οίκου τους. Μάλιστα, η θανατική ποινή προτείνεται ως λύση έσχατης ανάγκης. Στη συνέχεια, ο σοφιστής τονίζει πόσο

παράδοξο θα ήταν να πιστέψουμε ότι οι άριστοι άνδρες αδιαφορούν να διδάξουν στα παιδιά τους την αρετή, η άγνοια της οποίας επιφέρει τόσο αυστηρές ποινές στηρίζοντας έτσι την άποψη του ότι η πολιτική αρετή είναι επίκτητη και αποκτιέται με διδασκαλία.

B4.

α. Σ

β. Λ

γ. Λ

δ. Σ

ε. Λ

B5.

λοχαγός: ἄγοντα

ἀγαλλίασις: ἀγάλματα

θρέψις: τροφάς

βαθμῖς: βωμούς

ἄφιξις: ἱκανή

ὄχυρός: μετέσχε

διάδημα: ὑποδέσεις

νεογνός: γένει

ὀλέθριος: ἀπόλοιτο

δεισιδαίμων: δείσας

Γ1.

Τέτοια λοιπόν ήταν η ναυτική δραστηριότητα των Ελλήνων, αυτή που έγινε τα παλαιά χρόνια και αργότερα. Ωστόσο, πολύ μεγάλη δύναμη απέκτησαν όσοι στράφηκαν στο ναυτικό, και από την απόκτηση χρημάτων και από την κυριαρχία στους άλλους. Γιατί κάνοντας επιδρομές εναντίον των νησιών τα υποδούλωναν, και κυρίως όσοι δεν είχαν αρκετή γη. Κανένας όμως πόλεμος δεν έγινε στη ξηρά, από τον οποίο να

αποκτήσουν δύναμη και κάποιοι · διεξάγονταν όλοι, όσοι έγιναν, μεταξύ γειτονικών πόλεων, και οι Έλληνες δεν έκαναν εκστρατείες σε περιοχές πολύ μακρινές από τον τόπο τους, για την υποδούλωση άλλων. Διότι δε συντάσσονταν με τις ισχυρότερες πόλεις ως υπήκοοι ούτε πάλι οι ίδιοι ως ίσοι επιχειρούσαν από κοινού εκστρατείες.

Γ2.

ἦν : ἔσται

ἐλαχίστην: ἐλάττοσι(ν)

προσσχόντες: πρόσσχωμεν

ἐπιπλέοντες : ἐπιπλεῖτε

κατεστρέφοντο : κατεστράφθω

μάλιστα: μάλα

διαρκῆ: διαρκές

ἐκδήμους: ἐκδήμοις

οὐδείς: οὐδεμιᾶς

ἐξῆσαν: ἐξελεθεῖν

Γ3α.

τά ναυτικά: υποκείμενο στο ρήμα «ἦν» (αττική σύνταξη)

αὐτοῖς: αντικείμενο στη μετοχή: «προσσχόντες»

ἄλλων: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο «ἀρχῆ»

ἐπί καταστροφῆ: εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο «οὐκ ἐξῆσαν»

ὑπήκοοι: επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος «οὐ ξυνειστήκεσαν»

Γ3β.

α) Ἄπαντες γινώσκουσιν ὅτι ἰσχύν δέ περιεποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ πρόσσχόντες αὐτοῖς.

β) Άπαντες γινώσκουσιν ισχύν δέ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλαχίστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς.

γ) Άπαντες γινώσκουσιν ισχύν δέ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ ἐλαχίστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.

Επιμέλεια Απαντήσεων

Τομέας Αρχαίων Ελληνικών

Αυγουστή Ειρήνη

Βόσσου Λίτσα

Γιακουμή Όλγα

Γραμματικάκη Ελένη

Ιωάννου Ηλίας

Καράγιωργα Κατερίνα

Παντουβάκη Ελίνα